

УДК 001.8(075.8)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-59-62

РЕБУХА Лілія Зіновіївна –

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри освітології і педагогіки

Тернопільського національного економічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0054-0651>

e-mail: L_Rebukha@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СПОСОБИ ПОШУКУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Методологія слугує вченням про організацію діяльності. Таке формулювання однозначно визначає і предмет методології, яким є сама організація діяльності. Для «методологічної діяльності» та «методологічної роботи» як основи професійної діяльності «притаманний мінімальний зміст і максимальний обсяг охоплення найбільш суттєвих зв'язків і відношень» [4, с. 175]. Вартісна сутність зазначених категорій полягає в тому, що вони мають значний вплив на визначення методології наукових досліджень, зокрема на окреслення її змістовлених ознак, формування структури, форм виявлення та механізмів її умов здійснення [1, с. 57]. Це, відповідно, актуалізує способи пошуку та опрацювання необхідної наукової інформації, котра є важливою для досягнення методології наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початки методологічних засад діяльності відображено у працях В. Стюпіна [3, с. 5], який засвідчував, що в роботах Р. Декарта «Роздуми про метод» й Ф. Бекона «Новий Органон» представлено методологічне мислення, що слугує важливою складовою як наукових пошуків, так і всіх життєформ діяльності людини. Для такого підходу до організації результативної діяльності об'єктивно властиве існування ідеального об'єкта, визначення предмета пізнання, віднаходження та обґрунтування дієвих способів і методів дослідження й проведення практико-зорієнтованого експерименту.

Водночас нині науковці [4, с. 25] активно обговорюють проблемні питання методології, що є найбільш досконалою формою мислення і професійної діяльності. Окреслена таким чином мислєдіяльність сповна передбачає оцінку, дослідження-розвідку; віднаходить і розробляє дієві теоретичні способи та засоби подолання проблем. У повнозначному розумінні методологія, на переконання А. Фурмана [4,

с. 27], є наукою і мистецтвом, які уможливають досконале мислення та ефективну діяльність в усіх сферах суспільного життя особистості. Науковці О. Антонова, Л. Барановська та Д. Чернілевський [5, с. 34] вважають, що для методології як вчення про обґрунтовані способи організації та побудови теоретико-практичної діяльності людини властивий загальний характер. Вона здатна конкретизуватися відповідно до різних форм цієї діяльності.

Відомий методолог сучасності Г. Щедровицький [6, с. 331] логіко-змістовно змодельовав два способи побудови методології: науковий, що спрямований на дотриманням норм наукового мислення (окреслює предмет і об'єкт знання, задіяння засобів і технік мислєдіяльності для формування подальших наукових розвідок) та суто методологічний, що передбачає чітку регламентовану методологічну роботу (реалізовує практикування). Методологічні засади науки досліджував Е. Юдін (здійснив її системний аналіз) [7], тоді як Д. Чернілевський розкрив сутнісну значимість методології наукової діяльності [5]; С. Стюпін виокремив філософсько-методологічні засади генези соціально-гуманітарних наук [3]; Л. Ребуха звернула увагу на здатність сучасної методології і теорії пізнання вирішувати та одночасно пояснювати проблеми професійного повсякдення [1].

Мета статті – охарактеризувати особливості методології наукових досліджень, що розкриваються у способах пошуку та опрацюванні наукової інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результативне проведення наукових досліджень значною мірою залежить від своєчасного забезпечення інформацією про нові досягнення в сфері науки та ефективного використання її в наукових, дослідницьких та проєктних цілях. Скласти достовірне уявлення про наукове дослідження неможливо без отримання

повної і достовірної інформації щодо досягнень сучасної науки. Важливу роль при цьому відіграють документальні джерела інформації. Нині документ розглядається як матеріальний об'єкт, що містить інформацію в закріпленому вигляді. Тоді як наукові документи містять результати теоретичних чи експериментальних досліджень науковців, розкривають шляхи і характер наукових досліджень, описують хід і методику їх проведення. З їхньою допомогою можна простежити історію найважливіших відкриттів.

Для способів пошуку наукової інформації важливо знати, що більшість наукових документів опубліковані, тобто є виданнями. Серед них можна виділити: праці видатних вчених; повні зібрання творів класиків певної наукової сфери; монографії – наукові видання, що містять всебічне і повне дослідження однієї проблеми або теми і належать одному або декільком авторам; тематичні збірники та фахові видання, що складаються зі статей різних авторів, присвячених огляду декількох питань окремої теми чи нерозв'язаної наукової проблеми. Такі наукові видання, на відміну від монографії не висвітлюють теми в цілому, але детально розглядають її окремі аспекти, які є найбільш значущими або актуальними.

Особливе місце серед наукових документів належить дисертаціям і авторефератам до них. Для проведення наукового дослідження слід враховувати, що дисертація як кваліфікаційна наукова робота з певної галузі науки містить сукупність наукових результатів, наукових положень, котрі висуваються автором для публічного захисту. Результати дисертаційної роботи свідчать про особистий внесок автора в науку та його особистісні якості як вченого [1]. Автореферат, як важливий документ, слугує для всезагального ознайомлення широкої наукової громадськості з науковим внеском дисертанта. В авторефераті викладаються основні ідеї та висновки, показано внесок автора в проведені дослідження, відображені ступінь новизни і практична значущість результатів. Автореферат володіє всіма правами наукового видання.

Нині існує низка методів аналізу документів: інформаційний, термінологічний, контент-аналіз, психолінгвістичний, метод експертних оцінок, бібліографічний. Аналіз необхідних літературних джерел включає в себе пошук вихідних джерел інформації в поєднанні з попереднім вивченням їх змісту. Літературні джерела інформації найчастіше

використовуювані при підготовці письмових робіт. Всі джерела інформації, що використовуються при підготовці письмових робіт, можна віднести до таких типів поділу:

– друквані джерела інформації. До них належать періодичні видання, які поділяються на газети і журнали та деякі інші види спеціальних видань; книжкові видання, яких набагато важче класифікувати в міру їхнього тематичного розмаїття;

– спеціалізовані інформаційно-пошукові системи. Порівняно новий засіб пошуку, збору, систематизації і аналізу вихідних джерел інформації, що пов'язаний із появою і стрімким прогресивним розвитком інформаційних технологій (винахід комп'ютера, розробка досконалих операційних систем і нових засобів програмування та ін.);

– електронні джерела інформації. На ці джерела інформації припадає Інтернет та інша інформація, яка поширюється в електронному вигляді.

Одна із найважливіших технологічних процедур – це збір первинних джерел інформації за темою дослідження. При проведенні збору важливо систематизувати необхідні літературні джерела, так як основне завдання систематизації полягає в упорядкуванні та згрупуванні всього зібраного матеріалу не лише за змістом, а й за послідовністю його використання при підготовці письмової роботи. Систематизований аналіз виконує дві основні функції:

– здійснення ретельної перевірки повноти відбору літературних джерел;

– зреалізування перевірки відповідності вихідних даних цих джерел.

При підготовці письмової роботи не менш важлива роль відводиться правильному веденню записів прочитаного, які слугують найбільш ефективним методом обробки інформації, що міститься в наукових джерелах. Якщо процес читання супроводжується фіксацією обраних вагомих фрагментів (складання плану, написання тез, резюме, анотацій, конспектування тексту, складання виписок тощо), то надійність засвоєння прочитаного матеріалу багаторазово зростає. Ознайомлюючись з науковою книгою чи іншими науковими документами багато корисних відомостей можуть дати її випускні дані (прикнижкова анотація, передмова, вступна стаття). Особливо уважне читання допроваджує здобувача науково-дослідної роботи до повного усвідомлення знайденої інформації. Тоді власні думки, що виникають в процесі

ознайомлення з роботами науковців та обдумування над їхнім змістовим наповненням слугують основою для отримання власного нового знання.

В процесі вивчення літератури з обраної теми використовується тільки та інформація, яка має безпосереднє відношення до проблематики наукового дослідження і тому саме вона є найбільш цінною та корисною. Водночас вирішення наукового завдання вимагає вмiлого його подiлу на певнi частини, кожну з якої слiд продумувати до дрiбниць. Працюючи над певним питанням або роздiлом наукового дослідження, не слiд забувати про його зв'язки з власною науковою проблематикою в цiлому.

Вiдбiр та оцiнка фактичного матерiалу для написання наукової роботи – це наукова творчiсть (вимагає цiлеспрямованих зусиль, особистiсної наполегливостi i вмотивованого бажання), яка передбачає значний обсяг роботи, пов'язаної з пiдбором основної та додаткової iнформацiї, її узагальненням i поданням у формi, зручнiй для проведення аналізу та написання висновкiв. Тому важливо навчитися вiдбирати лише тi науковi факти, якi характеризуються особливими властивостями – новизною, об'єктивнiстю, точнiстю i достовiрнiстю. Новизна наукового факту засвiдчує принципово новий, невідомий досi предмет, явище чи процес. В результатi утворюється нове знання про те, чого ми досi не знали, науково не досягали.

Робота по накопиченню наукових фактiв з обраної теми завжди багатоаспектна. Вона складається iз вивчення опублiкованих лiтературних джерел, ознайомлення з архiвними даними, отримання рiзноманiтних консультацiй, аналізу i узагальнення власних наукових результатiв.

Накопичення попередньої iнформацiї вимагає певного строгого упорядкування. Вся зiбрана первинна наукова iнформацiя оформляється вiдповiдно до рiзних форм: реєстрування нової iнформацiї на спеціальних бланках, анкетах, статистичних картках, що утворюють результативну тематичну картотеку; запис спостереження в лабораторних журналах, витягах з протоколiв засiдань кафедри та iн.; побудова графiкiв, рисункiв, схем та iн. графiчних матерiалiв; оформлення наукових звiтiв; проведення розрахункiв, виконаних за допомогою комп'ютерних програм; виписки з аналізованих лiтературних джерел, документiв (авторефератiв, дисертацiйних досліджень, статей, монографiй, тез конференцiй та iн.).

На початковiй стадiї органiзацiї

наукового дослідження необхідно здiйснити вибiр найбільш прийнятної системи зберiгання первинної документацiї для полегшення успiшного використання зiбраних матерiалiв, що водночас сприяє заощадити велику кiлькiсть часу здобувачами освiтньої програми в подальшому. Одночасно з реєстрацiєю зiбраного матерiалу важливо отриманi данi угрупувати, зiставити, порiвняти, класифiкувати та iн., без чого унеможливлене чiтке структурування наукового дослідження, його написання та формулювання результативних висновкiв. Органiзована таким чином робота дає змогу здобувачу в найкоротшi термiни правильним вибраним шляхом проникнути в наукову проблему та дослідити й зреалiзувати поставленi завдання.

Висновки та перспективи подальших розвiдок напрямку. Запропонована методологiчна дiяльнiсть направлена на полегшення наукового пошуку та допомагає встановити ранiше непомiченi зв'язки i взаємозалежностi з даної теми дослідження, сприяє чiткому виокремленню його об'єкта, предмета та окресленню завдань. Проведення такої методологiчної дiяльнiстю унеобхiдне впродовж усього написання наукової роботи, так як вона є однією з центральних та iстотних складових загальної методологiї будь-якого наукового дослідження.

Методологiя наукових досліджень в царинi збору, фiксацiї, зберiгання та класифiкацiї первинної наукової iнформацiї сприяє узагальненню та систематизацiї отриманої наукової iнформацiї для написання цiлісного, логiчно-структурованого оглядового тексту. Перспективами наших подальших наукових розвiдок стане методологiчне забезпечення експериментальної дiяльнiстю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ребуха Л. З. Теоретичнi i методичнi засади фундаменталiзацiї професiйної пiдготовки майбутнiх соціальних працiвникiв: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманiтарно-педагогiчна академiя, Мiнiстерство науки i освiти України. Хмельницький, 2019. 560 с.

2. Ребуха Л. З. Сутнiсний аналіз рiвнiв методологування науково-професiйної соцiальної роботи / Л. З. Ребуха // Science Rise: Pedagogical Education, 2017. №2 (10). С. 13–18.

3. Стьопiн В. Наукова рацiональнiсть у техногеннiй культурi: типи та iсторична еволюцiя. Система сучасних методологiй: хрестоматiя у 4-х т. / упоряд.-перекл. А. В. Фурман. Тернопiль: ТНЕУ, 2015. Т. 2. С. 5–10.

4. Фурман А. В. Идея i зміст професiйного

методологування / А. В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.

5. Чернілевський Д. В., Антонова О. Є., Барановська Л. В. та ін. *Методологія наукової діяльності: навч. посіб. / за ред. проф. Д. В. Чернілевського*. Вінниця: Вид-во АМСК П, 2010. 484 с.

6. Щедровицкий Г. П. *Философия. Наука. Методология*. Москва: Шк. культ. политики, 1997. 656 с.

7. Юдин Э. Г. *Методология науки. Системность. Деятельность*. Москва: Эдиториал УРСС, 1997. 445 с.

REFERENCES

1. Rebukha, L. Z. (2017). *Sutnisnyj analiz rivniv metodologuvannia naukovo-profesijnoyi sotsialnoji roboty*. [Substantial analysis of the levels of methodology of scientific-professional social work]. Khmelnyskyi.

2. Rebukha, L. Z. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady fundamentalizatsiyi profesijnoyi pidgotovky maybutnikh sotsialnykh pratsivnykiv*. [Theoretical and methodical principles of fundamentalization of professional training of future social workers]. Khmelnyskyi.

3. Stiopin, V. (2015). *Naukova ratsionalnist u tekhnogenniy kulturi: typy ta istorychna evolusia. Systema suchasnykh metodologiy: khrestomatiia u 4-kh t.* [Scientific rationality in technogenic culture: types and historical evolution. The system of modern methodologies: a textbook in 4 volumes]. Ternopil.

4. Furman, A. V. (2016). *Ideya i zmist profesijnogo metodologuvannya*. [The idea and content of professional methodology]. Ternopil.

5. Chernilevsky, D. V., Antonova, O. E., Baranovskaya, L. V. (2010). *Metodologiya naukovoyi diyalnosti*. [Methodology of scientific activity: textbook]. Vinnytsia.

6. Shchedrovitsky, G. P. (1997). *Filosofiya. Nauka. Metodologiya*. [Philosophy. Science. Methodology]. Moscow.

7. Yudin, E. D. (1997). *Metodologia v nauki. Sistemnost. Methodology of science. Systematic. Activity*. [Methodology of science. Systematic. Activity]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РЕБУХА Лілія Зіновіївна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології і педагогіки Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси: методологія наукових досліджень, фундаменталізація професійної підготовки майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

REBUKHA Lillia Zinoviivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educology and Pedagogy of Ternopil National Economic University.

Circle of scientific interests: methodology of scientific researches, fundamentalization of professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-62-67

САВЧЕНКО Лариса Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор завідувачка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4246-3228>
e-mail: larisasavcenko506@gmail.com

КОВАЛЕНКО Вікторія Костянтинівна – аспірантка кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8383-2723>
e-mail: kovalenko.vik.k@gmail.com

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗАСОБАМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний освітній простір спрямований на виховання творчої, креативної особистості, яка здатна приймати нові, креативні рішення та застосовувати новітні технології у просторі. А саме така

особистість починає формуватись у процесі реалізації навчально-виховних завдань у художньо-педагогічній освіті за допомоги формування готовності майбутніх учителів до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності. Якісна підготовка